

Naturvärdesinventering av Danesjöns åkerholmar

Rapport från fältinventering av den sänkta Danesjön i
Ryssby socken, Kalmar kommun

Slånbär, *Prunus spinosa*

2024-11-07

Innehållsförteckning

1. METOD och UTRUSTNING	2
2. RESULTAT	3
2.1 Generell områdesbeskrivning	3
2.2 Detaljerade beskrivningar av varje enskild åkerholme	4
3. SLUTSATS.....	11
4. REFERENSER.....	11

1. METOD och UTRUSTNING

En sex timmars grundlig fältinventering utfördes i och runt den sänkta Danesjön mellan klockan 10 och 16 den 5 november 2024 av Per Hansson med mångårig skoglig och fältbiologisk kompetens. Även om tidpunkten för fältarbetet utesluter kartläggning av förekommande årliga kärlväxter och flyttfåglar kan en erfaren ekolog skapa sig en bild av naturvärdena i stort.

Fyra på rummet identifierade 0,1 – 0,3 hektar stora och en till tre meter höga *odlingsrösen* inventerades. De, av kantiga sandstensblock, uppbyggda rösen har sannolikt en tvåhundraårig historia sedan de första sjösänkningarna. De har möjligen successivt ökat något i omfattning därefter till att, som nu, vara trädbevuxna *åkerholmar*. Vid vintertida högvatten (13.0 m.ö.h.) blir de öar. Därutöver inventerades två liknande åkerholmar som vid restaureringens högvatten utgör fastmarksuddar med träddungar närmast stranden.

Dessa sex objekt undersöktes avseende generella naturvärden såsom struktur, markförhållanden, brukshistoria, mängd död ved och grova stammar. Artmässigt inventerades träd och buskar, vintergröna kärlväxter, vedsvampar, lavar, landsnäckor, fåglar samt spår av däggdjur.

Samtliga fåglar, strukturer och arter med höga skyddsvärden noterades kontinuerligt även om inventeringen fokuserade på åkerholmar och/eller skogsdungar som skulle påverkas av en restaurering enligt kommande tillståndsansökan.

Fåglar, träd, buskar och strukturer identifierades okulärt eller med stöd av handkikare och styrktes i många fall med mobiltelefonens kamera. Ovanliga eller svårbestämda arter dokumenterades konsekvent med fotografier (som belägg).

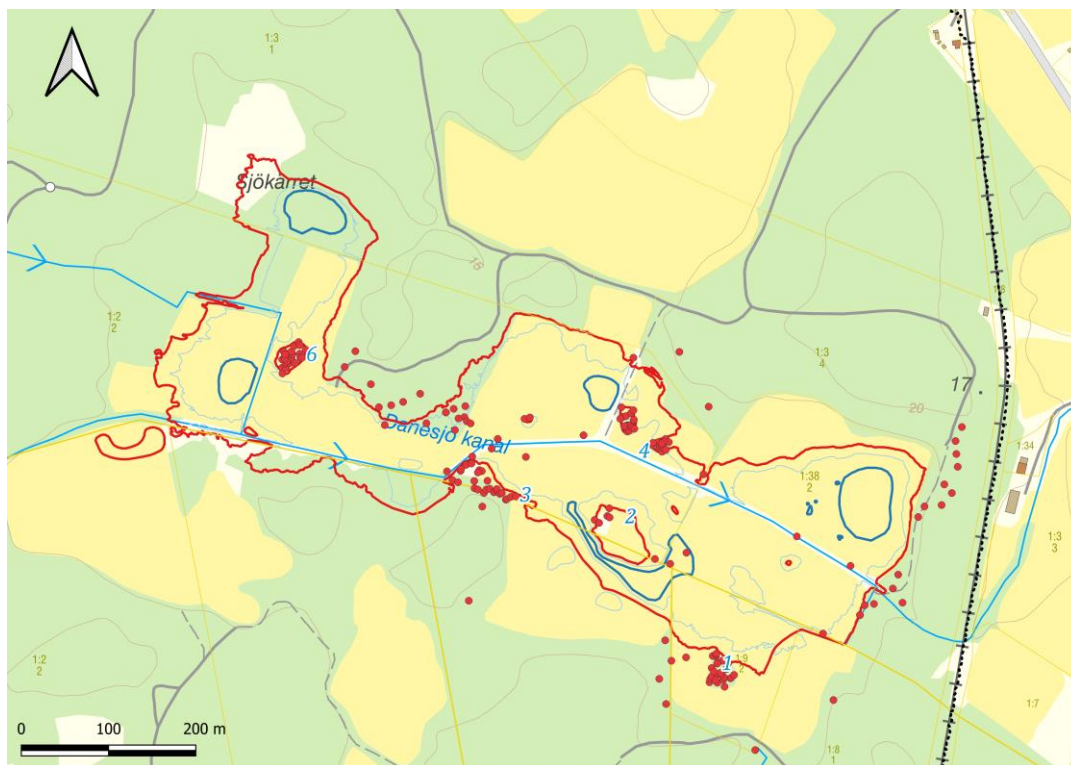
Inga som helst artfynd finns rapporterade från området i Artportalen eller Artfakta.

2. RESULTAT

2.1 Generell områdesbeskrivning

Den numera sänkta Danesjön, som varit uppodlad och brukad under ungefär två hundra år, utgör än idag en bördig ståndort, vilket styrks av hög frekvens näringskrävande buskar och lövträd. *Skogsek*, *klibbal*, *asp*, *vårthjörk*, *rönn* och *sälg* dominerar trädskiktet runt den forna sjön samt på åkerholmarna. Än mer krävande arter som *skogslönn*, *fågelbär* och *spetsbagtorn* förekommer fläckvis. Enstaka exemplar av *skogslind* och *bok* hittades också. Buskskiktet domineras av fågelspridda arter som *slån*, *håggmispel*, *kal stenros* och *björnbär*. Enstaka buskar av näringskrävande arter med förkärlek för mullhaltiga jordar som *olvon*, *brakved*, *fläder*, *berberis*, *bassel* och *murgröna* noterades. Området måste således vara ytterligt rikt på vitblommiga träd och buskar under försommartid. Barrträd i form av *gran* och *tall* är i klar minoritet. Enstaka *enbuskar* förekommer och ett riktigt gammalt praktexemplar med basdiameter på 40 cm står nära diket i östra delen. Den bör förstås skyddas särskilt mot mekanisk och hydrologisk påverkan.

Nuvarande åkerholmar, bestående av kantiga (osvallade) block av svårvittrad sandsten, har med stor sannolikhet tillkommit vid sjösänkningar och framför allt grävningen av det djupa krondiket som idag kallas Danesjö kanal. Efter lång tids brukande har mäktigheten av kärrtorven reducerats märkbart. På många håll sticker således stenar och block upp ur den svarta kärrtorven.

Figur 1. Karta över Danesjö där tunn röd linje visar högsta vintervattenstånd (12,6 m.ö.h.) efter restaurering och tunn blå linje visar de fyra djupaste delarna efter restaurering med vattenspeglar vid lägsta sommarvattenstånd (12,0 m.ö.h.). Blå siffror indikerar de åkerholmar som var inventeringens fokus. Bruna punkter visar var arter eller strukturer noterades under inventeringen den 5 november 2024.

NATURVÄRDEN DANESJÖN

Under dagen registrerades minst 68 arter enligt följande: 18 fåglar (Tabell 1), 36 kärlväxter, fyra lavar, sex svampar, en mossor, ett däggdjur och två ryggradslösa djur (Tabell 2).

Tabell 1. Fågelarter noterades den 5.11-2024
(systematisk ordning)

Sädgås (överflygande) - VU
Sångsvan (överflygande)
Större hackspett
Spillkråka - NT
Gröngöling
Korp
Gråkråka - NT
Nötskrika
Blåmes
Talgoxe
Stjärtmes
Gärdsmyg
Nötväcka
Koltrast
Domherre
Mindre korsnäbb
Steglits
Grönsiska

Tabell 2. Övriga arter noterades den 5.11-2024
(alfabetisk ordning)

Andmat
Asp
Bok
Brakved
Bredkaveldun
Brosklav
Brunskära
Brännässla
Busksnäcka
En
Fläder
Fnöskticka
Glasbjörk
Gran
Groblad
Grönmussling
Harsyra
Hjälmrosettlav

Tabell 2. (forts.) Övriga arter noterades den 5.11-2024
(alfabetisk ordning)

Honungsskivling
Häggmispel
Kal nyponros
Kal stenros
Klibbal
Klibbticka
Klyvblad
Murgröna
Olvon
Plattsvepemossa
Rosettbrosklav
Röda vinbär
Rönn
Salix
Skelört
Skogsek
Skogslind
Skogslönn
Skogssallat
Slån
Slånlav
Strandlysing
Sälg
Sömntornstekel
Tall
Tomtskräppa
Veketåg
Vildapel
Vildsvin
Vårtbjörk
Zonticka
Älggräs

2.2 Detaljerade beskrivningar av varje enskild åkerholme

Foto: Per Hansson, Naturvårdsingenjörerna AB.

Den först besökta holmen, som efter återställningen i själva verket blir spetsen på en fastmarks-udde, är 0,2 hektar stor och ligger i sydöstra hörnet av projektområdet. Grunden är ditforslade sandstensblock och stenar. Möjligen kan det någon tid stått en lada eller ett litet hus. Det finns relativt mycket kvarlämnad taggtråd och även en traditionell gårdsgård gjord med stavagran. Det är dessa element som ligger bakom hypotesen om äldre mänskliga byggnationer.

Här växer de enda *barrträden* inom gränserna för den nygamla Danesjön. Det rör sig om en handfull grova *tallar* samt det tredubbla antalet äldre *granar*, som nu dör ut i ganska hög takt. Orsaken är troligen angrepp från granbarkborren. Flera grova granstammar ligger redan nu och skapar livsmiljöer för vedlevande svampar, mossor och insekter. Dock återfanns endast klubbicka vid inventeringen. Den högsta granen stryker sannolikt snart med den också. Tallarna kan eventuellt agera boträd för fiskgjuse när fisk efterhand etableras i Danesjöns åretruntvatten.

De ädla lövträden dominerar emellertid, främst *skogsek*. Ett par relativt grova *skogslönnar* i sydöstra hörnet förstärker lövskogskaraktären och *murgröna* klänger på marken såväl som uppför vissa trädstammar. Enda lokalen för denna art i området.

Ett slående stort inslag av *häggmispel* precis som i holmarna nummer fyra och fem. Sannolikt har dessa spritts från närliggande trädgårdar med fåglars hjälp.

Intressanta artfynd: *busksnäcka*, *fläder*, *röda vinbär*, *skogssallat*, *stensöta* och *murgröna*.

Nr. 2.

Foto: Per Hansson, Naturvårdsingenjörerna AB.

Denna holme på 0,3 hektar, varav endast en tredjedel är trädbevuxen, ligger enligt SGU:s jordartskarta på en utskjutande moränklack från söder. Det njurformade djupområdet som planeras just söder om holmen grävs således ut ur detta material.

Trädskiktet består av två klungor (sju stammar) av ”socklad” *klibbal*. De äldsta är upp till 50 cm grova och bedöms vara bortåt etthundra år. De har stått öppett och utbildat stora, breda lågt ansatta kronor. Dessutom växer enstaka vårtbjörkar mellan alarna. Brynen med *slån* och *björnbär* är inte särskilt utvecklade just här.

Då en åretruntvattenspegel kommer att anläggas strax söder om denna holme kan ett par knip/skrakholkar bli uppskattade. Utan tvekan kommer klibbalarna att gynnas av en höjd vattennivå.

Utmed den blivande holmens södra kant går idag ett grävt dike med upplagda stenblock. Här växer en smal ridå av viden (*Salix* spp.). Holmens träd- och buskfria delar mellan klibbaldungen och videridån kommer sannolikt bli ett omtyckt betesområde även vid högre vattenstånd. I dagsläget bökar övervägande *vildsvin* runt denna holme.

Intressanta artfynd: *vildapel*, *olvon* och *kal stenros*.

Nr. 3.

Foto: Per Hansson, Naturvårdsingenjörerna AB.

Liksom för föregående objekt är underlaget mänskligt ditforslade sandstensblock på sandig morän. Denna holme når tre meter över omgivande odlade markplan och kommer att bli en 0,15 hektar stor utskjutande udde vid högvatten. Holmen domineras av välvuxen *skogslönn* samt av en medelgrov *asp*-klon i norr. Ursprunget till den stora lönnungen är säkert den riktigt grova (>50 cm) omkullblåsta lönn som ligger utmed den skogsväg som löper i öst-västlig riktning längs rågången. En handfull exemplar medelgrov *skogsek* finns insprängt i dungen. En grov *asp*-högstubbe nära krondiket kan mycket väl hysa intressanta insekter, lavar, svampar eller mossor.

Holmens östra kant är omgiven av täta bryn av *slån* med inslag av *björnbär*. I lövat skick bedöms denna holme vara ett vacker frodigt blickfång med rik flora och fauna. Närheten till diket talar för ett relativt gott bestånd av landsnäckor och sniglar. Längs rågången i söder finns ett grovt upplagt stenröse med flera klungor av *bäggmispel* samt en fin torraka av vårtbjörk med fnöskticka.

Denna holme har verkligen höga naturvärden. Lönnarna kommer med stor sannolikhet att gynnas av det högre vattenstånd som restaureringen innebär. Norr om "sundet" växer en vacker grov *ekskog* med inslag av *asp*, *fågelbär* och *rönn* som kommer att påverkas av högvattnet. Om man inte avverkar dem och tillvaratar timret innan dämningen sker kommer extremt höga naturvärden att skapas i och med den mängd grov ekved så uppstår. På en grov asplåga, som sträcker sig ut i gräsmarken, finns massor av intressanta lavar.

Intressanta artfynd: *krusbär*, *kal stenros*, *fnöskticka*, *sömntornstekel*, *brosklav*, *rosettbrosklav*.

Nr. 4.

Foto: Per Hansson, Naturvårdsingenjörerna AB.

Vid högvatten kommer denna, blott 0,03 hektar stora åkerholme, utgöra en dunge på spetsen av en västriktad fastlandsudde. Återigen ett gammalt odlingsröse eller upplag från grävning av det djupa krondiket.

Trädsiktet består av några rätt grova *klibbalar*, en socklad *sälg*, en *skogslönn* och några exemplar *fågelbär*. Runt omkring växer täta snår av *slån* med inslag av *björnbär*. *Häggmispel* finns även här. En flock stjärtmesar hade vägarna förbi vid inventeringstillfället. De födosökte bland alkottarna.

Som sagt tidigare, kommer klibbalarna att tillväxa än bättre efter restaureringen, varför det finns goda möjligheter till rejält grov al framöver.

Intressanta artfynd: *stjärtmes*, *skelört*, *kal stenros*.

Nr. 5.

Foto: Per Hansson, Naturvårdsingenjörerna AB.

Endast 50 meter väster om föregående holme ligger denna 0,04 hektar stora åkerholme som kommer att bli en lika stor ö vid högvatten.

Även här dominerar *kläbballen* i form av såväl fristående yngre stammar som grova socklar (>35 cm). Det finns även ett par grova stammar av *rönn* och flera upp till åtta meter höga klungor av *häggmispel*. Tre, fyra exemplar av kal stenros trivdes på holmens östsida. De var nämligen mer än fem meter höga och översållade av hårda nypon.

Brynen på denna holme var, i förhållande till övriga kantzoner, relativt fattiga på *slån* och *björnbär*. Således var de tätt endast i södra kanten (till vänster i bild).

Intressanta artfynd: *kal stenros*.

Nr. 6.

Foto: Per Hansson, Naturvårdsingenjörerna AB.

Längst västerut i Danesjö-området finns en 0,1 hektar stor åkerholme som är helt koloniserad av träd- och buskvegetation. Redan på avstånd framträder de grova *asparna*, varav de två grövsta blåst omkull eller knäckts. Klonen verkar ha spritt sig över hela holmen. En cirka 40 cm grov asphögstubble hade minst fyra bohål av hackspett, sannolikt *större hackspett*. Centralt på den blivande ön växer en medelgrov *klibbal*. Såväl *skogslönn*, *vårthjörk*, *glasbjörk* som *rönn* (>20 cm i brösthöjd) finns representerade.

Under dessa höga trädskronor har ett hav av taggiga fågelspridda buskar etablerat sig. *Kala stenrosor*, *spetsbagtorn*, *björnbär* och *slån* gör det svårt att ta sig fram. Ett mer än 20 cm grovt och åtta meter högt träd av *spetsbagtorn*, växer på nordvästra sidan av holmen. Den har reproducerat ett tjugotal ättlingar spridda över hela holmen. Minst två riktigt stora buskar (> 3 meter höga) av *berberis*, i år med riklig fruktsättning, växer mitt på odlingsröset. Även här finns enstaka klungor av *bäggmispel*.

Den sjätte åkerholmen är sannolikt den mest artrika, men kommer troligen inte att ta skada av en tidvis återställd vattenspiegel tre meter under krönet. Förekomster av vedsvampar, mossor och lavar kommer, såväl art- som individmässigt, sannolikt att öka.

Intressanta artfynd: *spetsbagtorn*, *vildapel*, *berberis*, *brakved*, *fläder*, *kal stenros*, *klyvblad*, *zonticka*.

I området mellan holme nummer tre och fem finns en sjunde (onummerad) minimal holme runt ett större sandstenblock. Här växer ett stort buskage björnbär som denna säsong tycks ha drabbats av försommartorka eller dito frost. Torra rester av de många blomklasarna var nämligen ofullgångna.

3. SLUTSATS

Sammanfattningsvis kan det konstateras att den före detta näringsrika sjön Danesjön har varit en lång och gynnsam historia för närboende jordbrukare. Dess roll som odlingsmark har nu minskat i betydelse varför markägarna vill återställa sjön till något som liknar den gamla sjön vid torrperioder.

Växt- och djurlivet i området är varierat och relativt artrikt. Många fågelspridda buskar och träd har etablerat sig på de gamla odlingsrösen som specialinventerats inom ramen för den förenklade miljökonsekvensbeskrivning som arbetas fram.

Min bedömning är att såväl växt- som djurliv är rikt idag men kommer att ytterligare berikas när vattenspeglarna återkommer. De strandnära träd som eventuellt inte klarar av att få rötterna dränkta under vintern (troligen *skogsek* och *skogslönn*) kommer då berika den biologiska mångfalden i formen av död eller döende grov lövved.

4. LITTERATUR och ANDRA KÄLLOR

Artfakta, 2024. Nationell artdatabas även med herbariefynd. Online.

Artportalen, 2024. Nationell artdatabas. Online.

Jaederfeldt, 2014. Stora svampboken med uppdaterad tickbok.

Moberg & Hultengren, 2018. Lavar – en fältguide.

Mossberg & Stenberg, 2018. Nordens flora.

SGU, 2024. Kartverktyg online.

SLU, 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020.

Stenroos, Velmala, Pykälä & Ahti 2016. Lichens of Finland.

Troedsson & Nykvist, 1973. Marklära och markvård.